

RELAȚIILE ROMÂNŌ – NORD-COREENE ÎNTRE 1975-1980

ALIN BOGDAN SĂMUȘAN*

Abstract. *This article deals, for the first time, with the factual aspects of the Romanian – North Korean relations during the last fifteen years of existence of the „world socialist system“. The 1975 maturation of the bilateral instruments and contacts, in the context of the final attempts of both parties to change the dynamics of the international relations through direct diplomatic efforts, gave way, in the 1980s, to the profound stiffening of the relationship which became more and more voided of any substantial content.*

Keywords: *North Korea, Romania, world socialist system, communism, 1980s, 1970s, international relations.*

Relațiile româno-nord-coreene au fost puțin abordate în istoriografia românească. Dintre publicații, amintim lucrarea lui Radu Tudorancea referitoare la ajutorul dat Coreei de Nord de către România Populară în timpul războiului din peninsula¹, lucrarea generalului maior Mihail E. Ionescu care se axează pe componenta politică și geopolitică a relațiilor dintre cele două state comuniste², cele două studii ale ambasadorului Izidor Urian din primul volum al antologiei „*Pagini din diplomația României*“ ce scot în evidență pentru prima dată sinuozitățile raporturilor dintre conducătorii celor două țări, precum și discrepanțele fundamentale ce existau între interesele celor două părți, și studiul semnat de autorul acestor rânduri în *Journal of East European and Asian Studies* – primul care trasează jaloane concrete ale interacțiunii dintre România comunistă și R.P.D. Coreeană. În afara acestora nu și-a găsit locul nicio încercare de creionare a datelor reale, specifice, ale istoriei colaborării și cooperării dintre RSR și RPDC. Completarea parțială a acestui gol este ținta materialului de față.

În istoria României comuniste, relația cu Coreea de Nord a stat sub semnul luptei ambelor state pentru afirmarea ca actori distincți și suverani pe scena politică internațională și pentru eludarea atragerii complete în siajul politicii marilor

* Este licențiat în istorie al Universității din București.

¹ Radu Tudorancea, *Ipostazele „ajutorului frățesc“. RPR și Războiul din Coreea (1950-1953)*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014.

² Mihail E. Ionescu, Carmen Rîjnoveanu, *Between the two communist giants. Romania and North Korea Relationship during the Cold War*, București, Asociația Centrul de Studii Est-Europene și Asiatice, 2014.
Rev. Șt. Pol. Rel. Int., XIII, 2, pp. 50–68, București, 2016.

puteri vecine. Colaborarea dintre cei doi actori statali a fost una complexă și intensă: marginală pe tărâm economic pentru România, ea a fost semnificativă și particulară din perspectiva influențelor ideologice și a acțiunilor de politică externă, devenind către finele anilor 1980 în direcția unui hieratism exacerbat în formă, care acoperea divergențe majore pe toate palierele interacțiunii odată cu adâncirea crizei „sistemului mondial socialist” și cu schimbările survenite în relațiile internaționale ale începutului de eră postindustrială.

După ce, în primii ani de după moartea lui Stalin, guvernele comuniste de la București și Phenian au descoperit în calea națională un fundament viabil atât pentru propria legitimare, pentru consolidarea propriei poziții politice în raport cu popoarele guvernate cât și pentru avansarea construcției societale³, în anii 1970-1980, cu toate eforturile conducerii de la București de a edifica o apropiere politică și economică față de lumea occidentală, procesul politic a evoluat în ambele țări în direcția acapărării complete a dinamicilor sociale de către partidele comuniste, pe de o parte, și înspre maximizarea rolului conducătorului în cadrul partidelor, pe de altă parte. Aceste evoluții erau văzute ca faze cheie în avansarea spre societatea comunistă, după etapa anilor 1950-1960 de fundamentare a relațiilor socialiste ca bază a societății socialiste. Pe plan economic, anii 1970-1980 au vădit incapacitatea conducerilor comuniste din ambele țări de a percepe resorturile informaționale ale celei de-a doua revoluții industriale ce începea să se manifeste în această perioadă și au demonstrat neputința acestora în fața problemelor stagnării, inerente „primei revoluții industriale bazate pe tactici mobilizatoare și rate mari de creștere”⁴.

În contextul acestor evoluții generale pe linie socio-politică și economică, și cu toate deosebirile paradigmatică, istorice și culturale dintre cele două țări, comuniștii români și coreeni s-au găsit în posturi asemănătoare pe scena internațională, în acest sens fiind grăitoare definiția pe care a dat-o Robert King politicii externe românești în a sa *Istorie a Partidului Comunist Român*, din 1985, definiție care poate fi extinsă și asupra cazului nord-coreean: „De fapt, politica externă a României a avut ca motiv recunoașterea de către statele occidentale a regimurilor comuniste impuse după război”⁵. Acestea sunt coordonatele fundamentale care au circumscris relațiile bilaterale dintre Republica Socialistă România și Republica Populară Democrată Coreeană în timpul ultimilor cincisprezece ani ai sistemului mondial socialist.

La începutul perioadei pe care o analizăm aici, similitudinile dintre stadiile de dezvoltare politică internă ale celor doi actori statali erau adânci. Consolidarea ambilor secretari generali era finalizată, iar rolul vechilor gărzi din cele două partide – guerilele manciuriene la Phenian și influentul Birou Permanent al Comite-

³ Alin Sămușan, „Partnership across the Socialist Camp. Romania, North Korea, and the beginning of the National Way in Building Socialism”, în *Journal of East European and Asian Studies*, vol. 4, nr. 2, noiembrie 2013, p. 236.

⁴ Michael Shafir, *Romania: politics, economics and society. Political stagnation and simulated growth.*, London-Boulder, 1985, p. 107.

⁵ Robert King, *A history of the Romanian Communist Party*, Hoover Institution Press, 1987, p. 137, apud Mioara Anton, „România anilor '80. Repere de politică externă”, în *Analele Shiget 10. 1973-1989 – Cronica unui sfârșit de sistem*, Fundația Academia Civică, 2003, p. 930.

tului Central la București – era deja anulat. Cei doi lideri deveniseră președinți ai republicilor lor (Kim Il-sung, odată cu adoptarea noii Constituții Socialiste în 1972, iar Ceaușescu, în 1974) ca temelie instituțională pentru noua epocă în care partidele urmau să ia controlul și să se substituie societății „din interiorul organelor sociale, economice, și de stat”.⁶ Adoptarea noului Program al PCR, în decembrie 1974, și noua etapă de sistematizare a ideologiei Ciuce, inaugurată la Conferința Națională a Oamenilor de Științe Sociale din aprilie 1972⁷, au oferit baza doctrinară pentru noua fază a socialismului dezvoltat și a înaintării spre comunism.

În același sens, deși relațiile bilaterale își reluasera cursul ascendent (după reticența manifestată de nord-coreeni la politica de destindere a Bucureștiului, în special față de reacția românească la invazia sovietică din Cehoslovacia și față de vizita lui Richard Nixon în România⁸), odată cu schimbarea ambadorului coreean la București, în decembrie 1969, și cu vizita lui Emil Bodnăraș la Phenian din iunie 1970, vizita lui Nicolae Ceaușescu la Phenian din iunie 1971 s-a constituit în pivotul unui nou început de colaborare strânsă⁹, iar maturizarea din punctul de vedere al instrumentelor bilaterale și al recalibrării și rodării contactelor a fost atinsă către jumătatea deceniului al optulea.

1975-1980. Anii consolidării relațiilor bilaterale și ai ultimelor încercări pe scena internațională

Perioadă circumscrisă de apropierea sino-nord-coreeană, în ultima jumătate a anilor '70, a fost martora ultimelor tentative românești și nord-coreene de a schimba prin forțe diplomatice proprii dinamica relațiilor internaționale. Pe plan bilateral, cu toată sporirea instrumentarului diplomatic și a extinderii colaborării în registre din ce în ce mai specifice și mai variate, semnele stagnării economice și ale autarhiei politice devin din ce în ce mai vizibile, în special începând cu anul 1978.

Relațiile româno-nord-coreene au fost caracterizate în anul 1975 de cele două vizite din luna mai efectuate de vicepremierul Ho Dam și de Kim Il-sung la București¹⁰. Aceste runde de discuții la cel mai înalt nivel au fost încheiate cu semnarea *Tratatului de prietenie și colaborare* dintre cele două țări și a *Înțelegerii cu privire la schimbul de bunuri și plăți* în intervalul 1976-1980¹¹. Dialogul dintre cei doi conducători a fost jalonat de temele tradiționale ale întâlnirilor româno-coreene din anii 1960-1970: recunoașterea internațională crescândă, relațiile cu URSS și China, problema securității europene sau dezvoltările de pe frontul politic și economic intern. Kim Il-sung a prezentat președintelui român natura și impactul mișcării „celor trei revoluții”, faptul că RPDC a fost acceptată la Reuniunea țărilor nealiniat din 1976 și că dezideratul coreean la această întâl-

⁶ *Programul Partidului Comunist Român* [...], 1975, p. 116, apud Michael Shafir, *op. cit.*, p. 57.

⁷ Boo-Hak Koo, *Political Economy of Self-Reliance. Juche and the Economic Development in North Korea*, Research Center for Peace and Unification of Korea, 1992, p. 25.

⁸ Alin Sămușan, *op. cit.*, pp. 252-254.

⁹ *Ibidem*, pp. 256-259.

¹⁰ *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 318.

¹¹ *Ibidem*.

nire era de a aduna cât mai mulți aliați pentru „unificarea pașnică a Coreei și pentru îndepărtarea lui Park Chung-hee”¹². În continuare, liderul coreean a comunicat lui Nicolae Ceaușescu dorința sa de a scoate trupele americane staționate în Coreea de Sud de sub emblema ONU, iar în ceea ce privește „activitatea, contactele, și aprecierea în legătură cu discuțiile cu americanii pentru rezolvarea problemelor noastre, voi dori să discut separat cu tovarășul Nicolae Ceaușescu”¹³. În privința relațiilor bilaterale, Kim Il-sung a rugat ca România să primească mai mulți studenți și specialiști nord-coreeni pentru dezvoltare profesională și a mulțumit pentru asistența medicală pe care premierul Kim Il a primit-o în România, asistență care a dus la vindecarea și la salvarea sa. Aspectele relevate de liderul român, și care au stârnit interes deosebit în ochii președintelui coreean, au gravitat în jurul problemelor integrării economice prin CAER¹⁴ și în jurul tentativelor sovietice de control asupra forțelor armate ale țărilor socialiste. În sfera relațiilor economice și comerciale, Ceaușescu a propus suma de 100 de milioane de ruble ca țintă în schimburile bilaterale din următorii ani¹⁵, precum și bazarea cooperării industriale (în special în domeniul industriei aviatice) pe înțelegeri cu durată de cel puțin un cincinal¹⁶. Kim Il-sung a acceptat această orientare generală¹⁷, dar a adus în discuție dificultățile legate de transport și distanță ca fiind principalele opreliști pentru dezvoltarea în continuare a relațiilor economice cu Europa de Est¹⁸. El a menționat că abia începând cu 1975 s-a început, în RPDC, construcția experimentală a vaselor maritime de 10 000 de tone cu scopul de a crea o flotă oceanică comercială, și că aceste demersuri vor avea relevanță economică începând cu anii 1977-1978. De asemenea, partea coreeană a acceptat și ideea unei posibile cooperări în domeniul militar, spunând că „nici aici nu avem secrete”¹⁹. În acest sens, Nicolae Ceaușescu a făcut o mențiune foarte interesantă, afirmând că „dacă vrem să facem și bomba atomică putem să colaborăm și în acest domeniu”²⁰, ridicând astfel miza colaborării dintre institutele de fizică ale Academiei celor două țări, colaborare ce se desfășura încă de la începutul deceniului anterior.

Anul 1976, an marcat de escaladarea tensiunilor pe Linia Demilitarizată, a fost martorul inflamării politicii nord-coreene a URSS, aflată atunci într-un moment de apropiere față de Statele Unite, fapt ce a produs blocarea creditelor sovietice în valută forte pentru statul est-asiatic și care a obligat Coreea de Nord să-și amâne plățile către creditorii occidentali²¹. Concomitent, micșorarea prețurilor internaționale ale diferitelor minereuri exportate de Phenian precum și creșterea

¹² Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), f. C.C. al P.C.R., s. Relații Externe, d. 73/1975, pp. 11-12

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 22.

¹⁵ *Ibidem*, p. 28.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Între 1971-1975 volumul total al schimburilor a fost de 133 de milioane ruble. Prin comparație, între 1966 și 1970 au fost realizate schimburi în valoare de 55,6 milioane ruble. ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 86/1981 și ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 71/1975, p. 2.

¹⁸ ANIC, f. C.C. al PCR, s. Relații Externe, d. 73/1975, p. 31

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 28

²¹ Helen-Louise Hunter, „North Korea and the Myth of Equidistance”, în *Korea and World Affairs*, 2/1980, p. 273.

prețului petrolului au exacerbat până la un punct critic deficitul comercial al statului comunist din Asia²². Pe acest fond, între 1976-1980, bunuri în valoare de 176,2 milioane de ruble au fost schimbate între România și RPDC²³. În sfera cooperării militare, anunțată în discuțiile din 1975 și declanșată de refuzul sovietic din 1972 de a oferi tehnică militară modernă Armatei Populare Coreene²⁴, o delegație militară românească a mers la Phenian pentru a oferi consultanță în domeniul reparării torpilelor și în vederea amenajării unui atelier de resort²⁵, iar o alta s-a deplasat în Coreea pentru documentare în domeniul protecției trupelor și a populației împotriva armelor biologice²⁶. Tot pe linia colaborării militare, se remarcă desfășurarea la Phenian între 27 mai și 3 iunie 1975 a lucrărilor celei de-a patra sesiuni a Comisiei interguvernamentale consultative tehnico-militare româno-nord-coreene²⁷, ocazie cu care partea română s-a arătat interesată în obținerea de consultații și documentație pentru realizarea transportoarelor amfibii blindate 4x4, pentru tunuri antiaerene de calibru mic, obuzierul de munte 100 mm, aruncătoare de grenade de diverse tipuri și aruncătoare de proiectile reactive, macarale, muniții și tehnică maritimă militară. În contrapartidă, solicitările părții coreene au cuprins cereri din domeniul asigurării tehnico-materiale, al fabricației de muniții și de tehnică de geniu și chimie militară²⁸. Tot în acest an a avut loc și semnarea celui de-al doilea plan bienal de colaborare între Academia RSR și Academia de Științe a RPDC, partea coreeană cerând, pe baza discuțiilor de principiu de la summitul din anul anterior, realizarea unui plan trienal și creșterea cu 20 de săptămâni (de la 80 la 100) a volumului de vizite științifice²⁹, domeniile de interes pentru oamenii de știință nord-coreeni rămânând aceleași din anii anteriori: chimie macromoleculară, petrochimie, petrol și gaze, mangan, sudură, fertilizatori, agricultura porumbului etc.³⁰. În această perioadă, dată fiind complexitatea crescândă a relațiilor dintre cele două state, încep să fie implementate și contacte directe între diferite instituții și organe. Astfel, un acord de colaborare este semnat între Ministerul Agriculturii de la București și Comitetul pentru Agricultură de la Phenian, distinct de contactele pe linie agronomică dintre Academii³¹. Se urmărea realizarea unei colaborări și în domeniul pescuitului oceanic, în acest sens, partea română manifestându-și dorința de a angaja radiolocatoriști și mecanici nord-coreeni pe traulerele românești ce urmau să pescuiască în Atlanticul de Nord, în largul coastelor canadiene. Se dă un acord de principiu, dar sunt reliefate dificultăți în ceea ce privește competența specialiștilor coreeni în lucrul cu tehnologie vest-germană și poloneză, cât și în ceea ce privește bariera lingvistică³².

²² Boo-hak Koo, *op. cit.*, p. 152.

²³ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 86/1981, p. 10.

²⁴ Helen-Louise Hunter, *op. cit.*, p. 273.

²⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare AMAE), 1467/211-1976 RPDC-RSR, p. 3.

²⁶ gl.bg.dr. N. Popescu, col.(r.) prof. Mihail Grigorescu, *Istoria chimiei militare românești*, București, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2005, p. 366.

²⁷ ANIC, f. CC al PCR, s. Administrativ-Politică, d. 6/1975, p. 85.

²⁸ *Ibidem*, pp. 87-88.

²⁹ În 1976, 28 de studenți nord-coreeni și 8 doctoranzi studiau în România, din care, 23 în domeniul medical. AMAE/220-1976 R.P.D.C.-R.S.R., p. 29.

³⁰ ANIC, f. CC al PCR, s. Propaganda și Agitație, d. 21/1976, pp. 1-2.

³¹ AMAE, 1471/212-1976 RPDC-RSR, p. 12.

³² *Ibidem*, pp. 22-23.

În 1977, situația politică din Extremul Orient a continuat să se înrăutățească. Conflictul sovieto-nord-coreean își atinge apogeul prin stabilirea de către nord-coreeni, în mod unilateral, a unei linii de demarcație maritime cu URSS, iar China reacționează ștergând datoria Phenianului și oferindu-i echipamente și bunuri pe care sovieticii refuzau să le mai pună la dispoziție³³. În timpul acestor tribulații externe, economia nord-coreeană a continuat să se adâncească în haos. Anul 1977 a fost proclamat „an tampon” între primul plan de șase ani (1971-1976) și cel de al doilea plan de șapte ani (1978-1984), certificând „incapacitatea planificatorilor de a formula și aplica în mod continuu planificarea economică” precum și „dificultățile economice și sincopile administrative cu care se confrunta țara”³⁴. Chiar cele două planuri aveau ca ținte principale reglarea creșterii și atenuarea dezechilibrelor în dezvoltarea variilor sectoare, realizarea unor transformări calitative în locul creșterii brute. În acest context de mare dificultate economică, capacitatea de export a RPDC s-a micșorat, iar comerțul cu România a căzut sub nivelul prevederilor pentru perioada dintre 1976-1979³⁵. Astfel, în decembrie 1976, o delegație românească compusă din Gh. Oprea, Ștefan Andrei și Ion Pățan, s-a deplasat la Beijing și Phenian (fiind și prima delegație socialistă care a vizitat China după moartea premierului Ciu Enlai și a lui Mao Zedong), unde Kim Il-sung a explicat greutățile economice ca fiind create de secetă și de cutremurele din China, evenimente care ar fi împiedicat livrarea cantităților planificate de cărbune cocsificabil, precum și prin lipsa forței de muncă, lipsă generată, la rândul ei, de tensiunea militară din zonă. În timpul acestei întâlniri, coreenii s-au arătat preocupați și de impactul politicii noii administrații americane a lui Carter asupra afacerilor din Peninsulă³⁶. Răspunzând raportului delegației, după revenirea acesteia în țară, Nicolae Ceaușescu a concluzionat că nord-coreenii își recunosc propria vinovăție în exagerarea proporțiilor stării conflictuale de pe Zona Demilitarizată și a spus că „poate, tovarăși, va trebui să fim mai înțelegători cu tovarășii coreeni în relațiile noastre economice, să fim mai puțin rigizi cu rambursarea creditelor, și chiar, luând în considerare că sunt discuții economice, să fim de acord să analizăm cu înțelegere și sprijin tovarășesc, să arătăm înțelegere și să le oferim un oarecare sprijin. Până la urmă, tovarăși, am dat altora care nu au această poziție și trebuie să fim ceva mai îngăduitori cu Coreea”³⁷. În continuarea acestor tendințe cooperative, vizita din iunie 1977 a premierului Kong Jin-tae la București a pus în lumina relațiilor bilaterale caracterul deosebit de serios al problemei petroliere și a dus la solicitarea de ajutor românesc în activitatea generală de prospectare și pentru construcția unei platforme maritime de către specialiștii români³⁸. Materializând aceste discuții, în septembrie, coreenii au inițiat contacte pentru trimiterea la București a unei delegații guvernamentale cu misiunea de a examina posibili-

³³ Helen-Louise Hunter, *op. cit.*, pp. 274.

³⁴ L. Worden (ed.), *North Korea, a country study*, Federal Research Division, Library of Congress, 2008, p. 139.

³⁵ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 62/1980, p. 38.

³⁶ ANIC, f. CC al PCR, s. Cancelarie, d. 3-II/1977, p. 33.

³⁷ *Ibidem*, p. 36.

³⁸ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 99/1977, pp. 8, 11.

tățile de colaborare în sfera forajului maritim³⁹. Un alt subiect de colaborare româno-coreeană⁴⁰, în cursul anului 1977, a fost realizarea metroului din București, o delegație de ingineri români vizitând Phenianul în luna mai cu scopul de a cunoaște metodele și tehnicile folosite la construirea sistemului metropolitan din capitala nord-coreeană. În toamnă, contacte pe linie militară și ideologică au adâncit și mai mult dimensiunile relațiilor bilaterale. În luna octombrie, o delegație coreeană din învățământul universitar a venit la București cu scopul de a se documenta, într-o manieră urgentă, pentru implementarea „Tezelor privitoare la educația socialistă” emenate de „conducerea superioară de partid și de stat”⁴¹. Delegația a vizitat instituții de învățământ superior tehnic și întreprinderi producătoare de material didactic⁴².

Pe linie militară, vizita ministrului apărării nord-coreean, a generalului de armată O Jin-u, la București, și discuțiile acestuia cu Nicolae Ceaușescu au relevat aspecte fundamentale ale modului în care nord-coreenii se raportau la problemele cheie ale relațiilor cu Sudul și ale securității în Peninsula. Astfel, ministrul coreean a exprimat dorința conducerii comuniste de la Phenian de a produce elicoptere, apelând în această direcție „la sprijinul și cooperarea dvs.. Mai concret, vreau să vă spun că noi dorim să facem același elicopter pe care îl produceți și dvs. [IAR-330 „Puma“], și, de aceea, dorim un sprijin și o cooperare cât mai strânsă în acest sens”⁴³. De asemenea, el a mai afirmat că, în caz de război, ar dori să primească avioane de sprijin și atac la sol românești, de tip IAR-93, arătând că, în procesul dezangajării inițiat de administrația Carter, forțele americane din Coreea transferă echipament militar modern armatei sud-coreene, armament precum: rachete antitanc dirijate, bombardiere frontale F-111, avioane de vânătoare F-4 și F-16, și că aviația militară nord-coreeană, lipsită de sprijin sovietic, „a rămas la nivelul lui MiG-15, având și câteva MiG-19 și foarte puține MiG-21.”⁴⁴ Concluzionând, generalul O a afirmat că „Sigur, sunt țări socialiste care au industrie aviatică mult mai dezvoltată ca România, însă sincer vă spunem că numai la dvs. avem curajul să apelăm”, evidențiind astfel rolul important pe care România îl avea în aranjamentele de politică externă ale R.P.D. Coreene. Răspunsul liderului român la aceste propuneri de colaborare atât de sensibile a fost unul reținut. Deși a aprobat în principiu purtarea unor astfel de discuții, Nicolae Ceaușescu nu a uitat să invoce necesitatea obținerii aprobării franceze în cazul elicopterului „Puma” și a aprobărilor iugoslave și britanice în cazul avionului de sprijin IAR-93⁴⁵, arătând astfel că „moneda” solidarității revoluționare nu putea avea curs absolut în contextul scenei internaționale contemporane. Cu toate aceste discuții din octombrie 1977, este util să menționăm că abia în iunie 1986, la Centrul de Încercări în

³⁹ AMAE, 912/212A-1977 RPDC-RSR, p. 50.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 21-22.

⁴¹ Aceste teze au constituit baza ideologică a ciuceizării învățământului superior, a autohtonizării lui și a trecerii lui totale sub controlul ideologic și organizatoric al Partidului Muncii din Coreea, în contextul *Mișcării celor trei revoluții*.

⁴² AMAE, 918/217-1977 RPDC-RSR, p. 9.

⁴³ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 170/1977, p. 8.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 9.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 11.

Zbor de la Craiova, a fost prezentat conducerii de stat a R.P.D. Coreene un zbor demonstrativ al avionului IAR-93 în varianta fără forțaj⁴⁶, lucru ce poate indica un caracter exclusiv orientativ, de măsurare a reacțiilor, al întrevederii din a doua jumătate a deceniului al optulea. Tot din cursul anului 1977, mai trebuie menționată și vizita de documentare a unei delegații române mixte, din partea Ministerului Apărării și a Ministerului Industriei Chimice, care s-a deplasat în Coreea de Nord pentru a primi consultații tehnice privind fabricarea și folosirea substanțelor și soluțiilor militaro-industriale de degazare și a amestecurilor fumigene⁴⁷. Din perspectiva relațiilor diplomatice, în perioada anilor 1977-1978, România a ajutat statul nord-coreean să stabilească contacte cu mai multe țări, printre care se numără Malta, Ghana, Nigeria și Coasta de Fildeș⁴⁸, ambasadorul nord-coreean la București fiind acreditat și pe lângă administrația de stat de la Valleta.

Atmosfera de destinare care se instaurase în Asia de Est în ultima parte a anilor 1970 a adus noi dimensiuni și în relațiile dintre România și Coreea socialistă. Apropierea dintre China și Statele Unite, pe de o parte, și dintre China și Japonia, pe de alta, a constituit un șoc pentru Kim Il-sung, care „s-a simțit abandonat, dacă nu chiar amenințat de excluderea RPDC de către China din reflecția și planificarea unei potențiale relații trilaterale cu SUA și cu Japonia”⁴⁹. Aceasta, precum și refuzul sovietic din ianuarie 1977, din timpul vizitei lui Pak Song Chol la Moscova,⁵⁰ de a acorda ajutor economic Phenianului, au obligat conducerea nord-coreeană să caute o varietate de căi pentru a ieși din izolarea care o amenința. În sfera politică, vizita din martie 1978 a lui Kim Yong Nam la București a marcat poate începutul acestor căutări coreene. În timpul acestei întâlniri, oficialul nord-coreean a cerut președintelui român, din partea lui Kim Il-sung, să transmită lui Jimmy Carter dorința sa de a-l „detrona” pe generalul Park Chung-hee de la conducerea Coreei de Sud și de a instala la Seul „un element mai progresist”⁵¹, spunând că „nu ne vom opune chiar dacă proamericanii își vor instala un proamerican, dar să fie proamerican [și nu projaponez, așa cum îl considerau cei din Nord pe președintele Park]”⁵². În continuare, ministrul de externe nord-coreean a dat asigurări că dacă americanii îl vor înlocui pe Park Chung Hee și dacă își vor retrage trupele din Coreea, ei vor fi în măsură să asigure o apropiere între RPDC și SUA. O lună mai târziu, ambasadorul nord-coreean la București a prezentat lui Nicolae Ceaușescu chiar numele unui potențial președinte pentru Sud, în persoana lui Yun Bo-seon, fostul șef al statului sud-coreean, în timpul celei de-a doua republici de la Seul dintre 1960-1962, ca pe o posibilitate și ca o exemplificare pentru Statele Unite cu privire la felul de administrație pe care RPDC ar dori-o la Seul⁵³.

⁴⁶ Zborul a avut loc în data de 4 septembrie 1986, la altitudinea de 2500 m și cu o durată de 17 minute, la manșa avionului cu numărul 211 fiind mr. Tamaș Gheorghe, apud *Jurnalul de zbor* al mr. Tamaș Gheorghe, pilot experimental la Centrul de Încercări în Zbor, aflat în arhiva personală a lt. cdr. Gheorghe Ion Vaida.

⁴⁷ Gl.bg.dr. N. Popescu, col.(r.) prof. Mihail Grigorescu, *op. cit.*, p. 335.

⁴⁸ ANIC, f. CC al PCR., s. Relații Externe, d. 19/1978, p. 18.

⁴⁹ Helen-Louise Hunter, *op. cit.*, p. 275.

⁵⁰ Young-Soo Kim, „Toward the Opening of New Relations between Korea and East European Countries: the Soviet Union as the Key Actor”, în *Korea and World Affairs*, 2/1977, p. 193.

⁵¹ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 19/1978, p. 5.

⁵² *Ibidem*, p. 7.

⁵³ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 32/1978, p. 3.

Ambasadorul coreean a menționat că această propunere nu a mai fost comunicată altundeva.

În timpul vizitei din 20-23 mai pe care Nicolae Ceaușescu a efectuat-o în Coreea de Nord, Kim Il-sung a fost informat de liderul român cu privire la discuțiile purtate cu Jimmy Carter. Răspunsul american a fost că nu îl pot depune pe Park Chung-hee și că nu pot accepta discuții decât în format tripartit, între SUA, RPDC și Republica Coreea⁵⁴. La acestea, conducătorul coreean a observat că un mesaj identic s-a primit și prin conexiunea iugoslavă⁵⁵ și a oferit, ca argument pentru refuzul negocierilor tripartite, opoziția comuniștilor din Sud și întărind cele spuse prin afirmația că va dura destul de mult timp până să poată convinge forțele revoluționare din partea de sud a peninsulei⁵⁶. Mai departe, în cadrul acestei discuții, Ceaușescu l-a informat pe Kim Il-sung cu privire la dorința jurnalistului american Wallace de a-l intervieva⁵⁷, și a abordat subiectul foarte sensibil al unei posibile utilități a prezenței misiunilor diplomatice ale țărilor socialiste în Coreea de Sud, în contextul în care drumul către unificare va fi unul îndelungat.

În cursul verii anului 1978, rolul de mediator al lui Nicolae Ceaușescu între Statele Unite și statul comunist din Asia de Est s-a afirmat încă o dată prin propunerea făcută de liderul de la București ca senatorul american McGovern să viziteze RPDC. Pe 26 august, Kim Jil-hion, trimis special al președintelui nord-coreean și șeful Secției de relații externe a Partidului Muncii din Coreea, l-a informat pe liderul român că s-a decis acceptarea vizitei lui McGovern, dar sub o formă neoficială și secretă⁵⁸. Contactele dintre reprezentantul american și nord-coreeni urmau să fie făcute prin Ministerul de Externe de la București⁵⁹.

Lucrurile au evoluat și pe tărâmul relațiilor economice bilaterale în acest an în care multe dintre dificultățile majore, ce vor țara economiile celor două țări în deceniul al nouălea, au devenit vizibile odată cu explozia la Phenian și la București a problemei datoriei externe, problemă generată de achiziția pe credit, timp de mai bine de zece ani, a mașinilor-unelte occidentale. Astfel, al doilea plan septenal nord-coreean instituit în decembrie 1977 pentru intervalul 1978-1984 a fost cel în care, pentru prima dată, „autosuficiența” a fost înscrisă ca țintă explicită drept consecință de prim rang a uriașei presiuni valutare externe⁶⁰. În același timp, la București, deteriorarea rapidă a contului curent a pavat drumul pentru întârzierile din 1981 la plata creditelor pe termen scurt⁶¹. În acest context, comerțul și cooperarea economică româno-coreene s-au înscris în eforturile ambilor parteneri de a-și diversifica sursele de aport străin. Dar, cu toate că abordarea unor paliere din

⁵⁴ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 66/1978, p. 25.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 26.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 40. (Ceaușescu l-a prezentat pe Wallace ca fiind un jurnalist obiectiv, iar Kim Il-sung a promis că va analiza chestiunea. El și-a exprimat temerea că dacă ar oferi un interviu unui gazetar american, sovieticii ar putea contacta jurnaliști sud-coreeni.)

⁵⁸ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 142/1978, p. 4.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 6.

⁶⁰ Robert L. Worden (ed.), *op. cit.*, p. 139.

⁶¹ Gheorghe Stroe, „Evoluția economiei românești în anii 1970-1980. Criza datoriei externe”, în *Arhivele Totalitarismului*, 1-2/2009, p. 67.

ce în ce mai complexe, mai angajante și mai specializate în relațiile bilaterale a fost, cel puțin la nivel teoretic, nota dominantă a perioadei de referință, cuantumul real al schimburilor s-a menținut în mod constant sub nivelul țintelor exprimate în Acordul pe termen lung din 1975⁶². Astfel, în intervalul 1976-1980 pentru care se fixase o țintă a volumului de schimburi de 315 de milioane de ruble s-au realizat contractări și livrări în valoare de numai 176,2 milioane de ruble⁶³. Comparativ cu 1976 și 1977, când valoarea schimburilor a scăzut de la nivelul anului 1975, de 27,8 milioane de ruble la 24,3 și respectiv 19,4 milioane de ruble, în 1978, vizita lui Nicolae Ceaușescu în RPDC a produs contractări în valoare de 44 de milioane de ruble⁶⁴. În cadrul acestei vizite, discuțiile privind afacerile economice bilaterale au ocupat un loc mult mai important decât la întâlnirile anterioare dintre cei doi lideri, președintele român deschizând subiectul prin fraza „din punct de vedere economic, nu putem fi pe deplin satisfăcuți”⁶⁵, după care a atacat justificarea lui Kim Il-sung cu privire la capacitatea foarte limitată de transport maritim a RPDC, care ar împiedica creșterea nivelului schimburilor, propunând să se creeze o companie mixtă, româno-coreeană, de transport maritim, în virtutea și a amplului program românesc de construcții navale. Interlocutorul coreean și-a menținut rezerva arătând că exista deja o companie de acest fel constituită cu Polonia (KOPOL), dar că nu vede perspective de creștere în acest registru⁶⁶. Măsura viziunii nerealiste a lui Nicolae Ceaușescu mai este ilustrată și de propunerea, la această întâlnire, ca nivelul schimburilor comerciale bilaterale să atingă 100 de milioane de ruble în 1980 și 200 de milioane ruble în 1985⁶⁷, acesta neînțelegând că limitele economiei nord-coreene și ale intereselor acestui stat în relație cu România erau, pentru moment, atinse. Mai departe și în același sens, partea română a adus în discuție chestiunea adâncirii și specializării instrumentarului relațiilor bilaterale pe linie comercială, prin adoptarea unor înțelegeri distincte pe produse și categorii de produse cu un termen de cinci până la zece ani pentru a reglementa calitatea bunurilor respective⁶⁸. O altă direcție de cooperare propusă de români și privită cu dezaprobare de către Kim Il-sung a fost aceea a pescuitului de către nave românești în apele nord-coreene⁶⁹. De cealaltă parte, liderul coreean a manifestat interes numai pentru posibilitatea de a obține tehnologii și mașini industriale avansate din România, precum și, într-o oarecare măsură, pentru reglementarea comerțului și a cooperării economice bilaterale prin instrumente specializate și pe termen lung.

În același an, la 6 octombrie 1978, chestiunea energetică a revenit la masa discuțiilor româno-nord-coreene prin prezența la București a vicepremierului Kon Gin-te care a transmis lui Nicolae Ceaușescu cererea președintelui Kim Il-sung

⁶² ANIC f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 62/1980, f. 36.

⁶³ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 86/1981, p. 10.

⁶⁴ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 173/1978, p. 7.

⁶⁵ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 66/1978, p. 14.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 15.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 16.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 17.

de a trimite, în regim special, zece mașini de foraj (cinci în 1979 și cinci în 1980) și de a suplimenta numărul specialiștilor români care lucrau deja în RPDC în sfera prospecțiunilor⁷⁰. Delegația coreeană a mai solicitat și trimiterea de profesori universitari români din domeniul petrolului, care să predea la institutele tehnice superioare din Coreea de Nord. Cererile au fost întâmpinate cu bunăvoință de către conducerea română, cadrele universitare începând să plece în Orientul Îndepărtat chiar în ultimele două luni ale anului⁷¹. Alte schimburi pe linia cooperării tehnico-științifice în anul 1978 au fost: primirea în luna mai a doi specialiști coreeni în fibre artificiale⁷², a trei specialiști de la Institutul nord-coreean de Siderurgie⁷³ și a unei delegații din partea Universității de Limbi Străine din Phenian⁷⁴. La finele unui an de o asemenea complexitate pentru relațiile româno-nord-coreene, la 6 decembrie, Paul Niculescu-Mizil, atunci în Phenian, cu ocazia celei de-a opta sesiuni a Comisiei Mixte de Colaborare, a prezentat lui Kim Il-sung dorința părții române ca, în contextul începerii celui de-al doilea plan septenal nord-coreean și al începerii noului plan cincinal al economiei românești să se întreprindă pași pentru abordarea problemelor de perspectivă ale cooperării bilaterale, pavând calea spre forme superioare, precum cooperarea în producție și altele. Liderul nord-coreean și-a exprimat acordul pentru această abordare îmbunătățită a relațiilor dintre cele două țări⁷⁵, iar primele jaloane pentru interconectarea activităților și organelor de planificare economică din România și Coreea au început să fie trasate.

În anul următor, dimensiunea politică a continuat să domine interacțiunile româno-nord-coreene. În ianuarie 1979, organizația de masă nord-coreeană Frontul Democratic pentru Reunificarea Patriei a informat că RPDC este de acord cu desfășurarea de discuții tripartite cu SUA și Republica Coreea. Mai mult, nu s-a mai făcut nicio referință la problema trupelor americane staționate în peninsula. Ca răspuns, Comitetul Politic Executiv al PCR a laudat această decizie și a hotărât să ofere un larg spațiu propagandistic cauzei nord-coreene și cauzei „*rezolvării problemelor internaționale prin negocieri pașnice*”⁷⁶.

La 22 martie, ambasadorul nord-coreean la București a prezentat liderului român cererea președintelui Kim Il-sung ca guvernul sud-coreean să fie în continuare aspru criticat și izolat, cu scopul de a-l constrânge să se așeze la masa dialogului⁷⁷. Această cerere a fost făcută în contextul în care, în ultima perioadă, sud-coreenii au afișat o bunăvoință aparent nejustificată față de regimul de la Phenian. Fiindu-i sondată opinia cu privire la natura acestei dispoziții voluntariste președintele român a afirmat că aceasta are loc „*cel puțin cu aprobarea, dacă nu la nivelul Statelor Unite*”⁷⁸, Nicolae Ceaușescu concluzionând că el „*va face tot*

⁷⁰ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 173/1978, p. 5.

⁷¹ AMAE, 771/217-1978, p. 15.

⁷² *Ibidem*, p. 1.

⁷³ *Ibidem*, p. 3.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 13.

⁷⁵ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 208/1978, p. 12.

⁷⁶ ANIC, f. CC al PCR, s. Cancelarie, d. 4/1979, pp. 24-26.

⁷⁷ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 42/1979, p. 6.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 8.

ce depinde de noi la nivel internațional – în formele pe care le găsim posibile și cele mai potrivite – pentru această activitate, în sprijinul reunificării pașnice”⁷⁹.

Vizita premierului Li Jiang-ok la București în a doua jumătate a lunii septembrie 1979⁸⁰ și o a doua întâlnire a președintelui român cu ambasadorul Sin In-ha, pe 5 octombrie, au relevat caracterul dificil și de durată a căii către contacte directe între SUA și RDC. La audiență, ambasadorul a informat că Statele Unite nu răspund la declarația nord-cooreană de acceptare a discuțiilor tripartite și că țara sa este gata să se angajeze în discuții neoficiale⁸¹. A cerut apoi președintelui român să-l informeze cu privire la intențiile adevărate ale americanilor în legătură cu această problemă și să continue activitatea în direcția convingerii americanilor de a accepta discuții. Răspunzând, Ceaușescu a menționat că, după vizita premierului Li Jiang-ok, ministrul român al afacerilor externe Ștefan Andrei s-a întâlnit cu Secretarul de Stat Cyrus Vance și l-a informat pe acesta cu privire la dorințele nord-coreenilor⁸², americanul spunând că SUA va continua să examineze chestiunea și că discuțiile ar putea să aibă loc cu delegația nord-coreeană, care va fi prezentă la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român⁸³. În cele din urmă demnitarul american a afirmat că administrația de la Washington caută o modalitate acceptabilă de purtare a discuțiilor.

Șocurile lui 1979, după cele ale anului precedent, l-au determinat pe Kim Il sung să schimbe încă o dată orientarea propriei politici externe. Normalizarea din ianuarie a relațiilor dintre R.P. Chineză și SUA, denunțarea, o lună mai târziu, de către China a tratatului cu URSS „de prietenie, alianță și asistență mutuală” și invazia chineză din Vietnam nu puteau să fie dezamorsate de vizita lui Hua Guofeng la Phenian în luna mai a aceluiași an⁸⁴. În această conjunctură, Coreea de Nord a trecut iarăși de partea Uniunii Sovietice în disputa dintre cele două mari puteri continentale asiatice. Astfel, numai în cursul anului 1979, cel puțin 15 delegații tehnico-științifice coreene au călătorit la Moscova și 17 delegații sovietice au mers în capitala nord-coreeană⁸⁵. Acum, stagnarea politică și economică începe să devină o realitate pregnantă, atât la București, cât și la Phenian. Plenara a VIII-a a celui de-al V-lea Comitet Central al Partidului Muncii din Coreea din iunie 1979 a emis norme disperate pentru eficientizarea economiei. Problema cronică a transportului a fost tratată ca cea mai urgentă și imediată⁸⁶, iar o lege pentru reglementarea activităților de tip joint-venture cu firme străine a fost promulgată⁸⁷. A doua criză a petrolului din cursul anului 1979 și datoria externă uriașă, mai mult de trei miliarde de dolari, a dus la renegocierea plăților către creditorii străini precum și la cereri suplimentare de ajutor din partea României. În acest sens, în timpul întâlnirii din 22 martie, ambasadorul Sin In Ha a transmis cererea

⁷⁹ *Ibidem*, p. 9.

⁸⁰ *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, p. 347.

⁸¹ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 172/1979, f. 3.

⁸² *Ibidem*, p. 4.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ Helen-Louise Hunter, *op. cit.*, p. 275.

⁸⁵ Boo-hak Koo, *op. cit.*, p. 160.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 159.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 180.

urgentă pentru șase mașini românești de fracturare-cimentare necesare accelerării programului nord-coreean de prospecțiuni petroliere. Cererea făcută cu invocarea *solidarității revoluționare* prevedea chiar și disponibilitatea de a accepta utilaje uzate, reglementarea acestei tranzacții pe baze economice urmând să se facă la o dată ulterioară⁸⁸.

*1980-1985. Ani ai crizei și
ai mutațiilor politico-economice*

Criza datoriei externe și stagnarea economică devin realitățile definitorii la București și Phenian în această perioadă, ca și izolarea tot mai crescândă pe plan internațional. Țintele schimburilor bilaterale comerciale sunt din ce în ce mai greu de atins lăsând loc pentru apariția de noi forme de cooperare, cum ar fi coordonarea planificării, cooperarea în producție și cea pe terțe piețe, toate acestea desfășurându-se cu serioase dificultăți. Accentul colaborării și cooperării economice se mută de pe latura industriei grele: siderurgice, metalurgice, constructoare de mașini, înspre latura calculatoarelor, a energiei atomice, a automatizării și a electronizării.

Declarația Comună cu privire la adâncirea relațiilor dintre cele două partide și state, semnată în timpul vizitei din 1978 a lui Nicolae Ceaușescu la Phenian⁸⁹, a certificat că cele două regimuri se aflau pe căi similare de construcție politico-ideologică și de edificare statală. În raport cu evoluțiile politice de la Phenian, la Congresul al XII-lea al PCR, desfășurat în noiembrie 1979, rolul conducător al partidului în statul și în societatea românească a fost afirmat în mod viguros, iar procesului fulminant de idolatrizare a familiei conducătoare a fost accelerat și intensificat⁹⁰. Pe baza aceluiași tipar pe care era construită puterea lui Kim Jong Il, fiul cel mare al liderului comunist român a primit statutul de membru supleant al Comitetului Central și poziția de secretar al Marii Adunări Naționale. Un an mai târziu, în 1980, Kim Jong Il va fi desemnat în mod formal ca succesor la al VI-lea Congres al PMC⁹¹.

Cele două congrese au marcat intrarea simetrică a regimurilor comuniste de la București și Phenian într-o decadă de luptă acerbă pentru supraviețuire. Stagnarea economică, realitatea definitorie a perioadei, a intrat în coliziune cu aspirația ideologică a edificării unei națiuni socialiste dezvoltate și regenerate cultural care să paveze drumul către comunism. În urmărirea acestui scop, partidele român și coreean au luat măsurile preliminare pentru acaparea totală a societății, pentru propria transformare în societate, stat și națiune.

Pe frontul extern, degradarea continuă a climatului politic internațional de la începutul anilor '80 percepută ca atare de actorii noștri, și acaparea crescândă

⁸⁸ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 42/1979, p. 7.

⁸⁹ *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, p. 340.

⁹⁰ Dong Hun Kwak, *Schimbarea politicilor lui Ceaușescu, din punctul de vedere al relațiilor politice și diplomatice, cu Coreea de Nord* [Teză de doctorat prezentată la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, 2010], p. 144.

⁹¹ Boo-hak Koo, *op. cit.*, p. 162.

a vieții internaționale de către interesele militare, politice și economice ale marilor puteri au apropiat, cel puțin la nivelul formal, politico-ideologic, conducerile română și nord-coreeană.

Contactele politice bilaterale ale anului 1980 au început cu consultări pe tema invaziei sovietice din Afganistan. După ce ambasadorul nord-coreean a întrebat, în audiența sa la Nicolae Ceaușescu din 2 februarie, despre discuțiile președintelui român cu ministrul sovietic al afacerilor externe Gromiko,⁹² România și RPD Coreeană au devenit singurele țări socialiste care au refuzat să semneze Comunicatul interparlamentar de la Sofia prin care cei douăprezece semnatari își exprimau sprijinul pentru acțiunile militare sovietice în regiunea central-asiatică⁹³. În continuare, vizita liderului de la Phenian în România între 10-11 mai, cu ocazia întoarcerii de la funerariile mareșalului Tito, a constituit o ocazie pentru clarificări aprofundate asupra relației bilaterale în contextul provocărilor ce deschideau noua decadă. La începutul discuțiilor, cei doi omologi au recunoscut modificarea contextului internațional, abandonarea de către SUA a ideii retragerii trupelor din Coreea și exacerbară înarmărilor în Japonia și în Uniunea Sovietică⁹⁴. Atitudinea celor doi președinți în legătură cu situația din ce în ce mai tensionată dintre marile puteri a fost una de natură exploratorie: atât Ceaușescu, cât și Kim Il-sung au încercat să găsească soluții cooperative pentru a contracara acapararea crescândă a scenei globale de către SUA și URSS. În ceea ce privește accesul din ce în ce mai dificil la armament și tehnologie militară modernă pentru statele mici, o problemă de specificitate presantă, atât pentru România, cât și pentru Coreea de Nord în epoca *contrarevoluției convenționale în afacerile militare*, Kim Il-sung a propus ca România, Coreea de Nord și Iugoslavia să dezvolte capacități întrunite de producție militară ca o modalitate de bază pentru salvagardarea posturii independente a statelor mici și nealiniat în fața ofensivei politico-economice a marilor actori geopolitici⁹⁵. Această propunere avea ca scop și constituirea unui nucleu politic în mișcarea nealiniată lipsită de un centru unificator odată cu moartea președintelui iugoslav⁹⁶. Prin construirea unui asemenea complex militar-industrial, liber de condiționările sovietice și americane, românii și nord-coreenii împreună cu iugoslavii aspirau să monteze o axă conducătoare care să funcționeze ca o posibilă *a treia cale* în peisajul politic internațional.

În ceea ce privește problema unificării coreene, Kim Il-sung a acceptat că, după asasinarea generalului Park Chung-hee și după expirarea problemei retragerii trupelor americane, noua ambianță regională nu mai era propice adoptării unor tactici dure și că elasticitatea rămânea singura opțiune viabilă. El a informat pe Nicolae Ceaușescu cu privire la ideea sa de a reunifica Coreea pe calea unei Confederații care să păstreze caracterul regimurilor din nord și din sud afirmând: „și după realizarea Confederației vom continua să nu ne amestecăm în Sud [...]

⁹² ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 21/1980, pp. 5-6.

⁹³ Michael Shafir, *op. cit.*, p. 188.

⁹⁴ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 62/1980, p. 8.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 10.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 19.

*să nu interferăm cu capitalurile străine, ci să le garantăm*⁹⁷. În contextul declarării incapacității de plată, începând cu 1980, la creditele în valută forte (cu excepția celor japoneze) și a încercărilor disperate de a atrage investiții străine, această atitudine conciliatoristă era destinată obținerii unor pârgii financiare care să revigoreze economia nord-coreeană deja sufocată. Un alt subiect de discuție a fost problema contactelor dintre Statele Unite și Coreea de Nord și rolul mediator al României. În acest sens, Kim Il-sung a afirmat încă o dată necesitatea de a avea discuții directe cu americanii spunând că „*ei nu știu ce vrem*”⁹⁸ și adăugând: „*i-am contactat de asemenea prin voi, dar nu au venit. Au apărut cu o versiune după care, în urma unei decizii superioare, pentru moment, nu pot avea contacte cu Coreea de Nord*”⁹⁹. În continuare, liderul român a abordat chestiunea unificării fără retragerea trupelor americane din sud. Discutând același lucru și cu Enrico Berlinguer, în timpul vizitei recente întreprinse de politicianul italian la Phenian, președintele coreean a oferit un răspuns afirmativ la această problemă: dacă forțele americane din Coreea se vor concentra în anumite zone, bazate pe modelul cubanez, procesul de unificare nu va fi periclitat¹⁰⁰. În acest spirit de deschidere și compromis, Ceaușescu a adus iarăși în discuție problema mai veche a relațiilor dintre țările socialiste și Coreea de Sud. Datând din 1973¹⁰¹, când secretarul-general român a informat în mod abrupt delegația nord-coreeană, ce se afla atunci în București, că „*România dorește să stabilească relații cu Republica Coreea*”, subiectul a fost primit de Kim Il-sung cu oarecare relaxare la care a contribuit și paralela trasată de Ceaușescu între cazul coreean și cel german. Astfel, vorbind despre relațiile țărilor socialiste cu RFG, el a scos în evidență faptul că intensele schimburi economice au sustras statul vest-german de la observarea îngustă a intereselor americane¹⁰². Președintele coreean a admis că „*este valoare în ideea dvs*”¹⁰³, iar interlocutorul român a concluzionat că „*dacă sunteți de acord, noi, în două luni, vom avea o misiune economică la Seul*”¹⁰⁴.

Perioada deschisă de sfârșitul anilor 1970 și de începutul anilor 1980 a adus noi realități și în domeniul cooperării economice dintre România și Coreea de Nord. Întemeiate pe preceptul politic, după care, pentru apărarea suveranității, sunt necesare surse multiple și echilibrate de comerț exterior, schimburile româno-nord-coreene au fost cuprinse în tendința anilor 1970 de intensificare a relațiilor economice cu țările în curs de dezvoltare și de reducere a dependenței comerciale față de marile puteri. La București ca și la Phenian, începutul noii decade a însemnat preocuparea pentru disciplina economică și pentru calitatea producției industriale. Astfel, în timp ce la Congresul al VI-lea al Partidului Muncii din Coreea

⁹⁷ *Ibidem*, p. 23.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 22.

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ *Ibidem*, pp. 23-24.

¹⁰¹ Izidor Urian, „Prin culisele relațiilor româno-sud-coreene”, în *Pagini din diplomația României*, vol. 1, Iași, Editura Junimea, 2009, p. 203.

¹⁰² ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 62/1980, pp. 24-26.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 25.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 35.

(octombrie 1980), Kim Il-sung a scos în evidență că „modernizarea economiei naționale înseamnă îmbunătățirea echipamentului tehnologic”¹⁰⁵ și, în timp ce, în discursul de Anul Nou-1979, a evidențiat importanța dezvoltării comerțului exterior prin prioritizarea îmbunătățirilor calitative a mărfurilor și prin sporirea calității materialelor de ambalaj¹⁰⁶, liderul român a adoptat o poziție similară față de vicepremierul nord-coreean Kon Jin-the în timpul negocierilor din aprilie 1980 din cadrul sesiunii Comisiei Mixte Consultative de Colaborare Economică și Tehnico-științifică; cu această ocazie, Nicolae Ceaușescu spunând că: „vrem să introducem mai multă disciplină și ordine [...]. În general, intenționăm să realizăm o mai bună standardizare a materialelor în toate sectoarele pentru a putea să ridicăm nivelul tehnic și calitativ al activității [economice]”¹⁰⁷.

În ceea ce privește colaborarea economică și tehnico-științifică dintre cei doi parteneri, în acest moment ea era dominată de schimburile în domeniul instalațiilor industriale¹⁰⁸. Astfel, având ca bază acordurile de colaborare economică, în anii 1979-1980, opt unități de producție industrială au fost livrate RPDC și asamblate acolo, având o valoare totală de 81,3 milioane ruble. O fabrică de fibre poliacrilvilnice (instalată în 1979), o fabrică de televizoare, două de instalații de ciment (200 000 și respectiv 100 000 tone/an), o întreprindere pentru industrializarea lemnului, o instalație de produs vitamina C, și o fabrică de PVC și tapet semilavabil au fost construite de specialiștii români¹⁰⁹. Rezultând din întrevederile celor doi șefi de guverne din septembrie 1979, au fost examinate și alte direcții de colaborare precum adâncirea cooperării în prospecțiuni petroliere și fabricarea de televizoare (punerea la dispoziție de tehnologie occidentală, Philips), livrarea de mașini pentru exploatarea depozitelor nemetalice și neferoase, sau livrarea de seturi CKD și construirea unei linii de montaj pentru autocamioanele Roman Diesel¹¹⁰.

După ce, în aprilie 1980, în timpul întâlnirii Comisiei Mixte, președintele român a spus vicepremierului coreean că „*Tintim la noi forme de colaborare în producție, la realizarea de diverse capacități de producție*” și că „*Am discutat aceste probleme cu tovarășul Kim Il-sung*”¹¹¹, în timpul summitului din mai 1980, cei doi lideri au abordat într-o manieră foarte serioasă și complexă problemele relațiilor economice bilaterale. Cu această ocazie, luând primul cuvântul, Nicolae Ceaușescu și-a informat omologul că o companie americană de prospecțiuni petroliere, care a lucrat și cu România, este interesată să investească în Coreea de Nord, în special în prospecțiuni în largul coastelor coreene¹¹². Ceaușescu a descris compania ca fiind condusă „*de acest om de afaceri Hammer, care a lucrat și cu Lenin*”¹¹³ și a adăugat că „*Vă putem ajuta imediat. Putem lua în considerare chiar o colabo-*

¹⁰⁵ Boo-hak Koo, *op. cit.*, p. 165.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 162.

¹⁰⁷ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 57/1980, p. 9

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 5.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 14.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 8.

¹¹² ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 62/1980, p. 47.

¹¹³ *Ibidem*, p. 48.

rare cvadripartită între Coreea de Nord, Coreea de Sud, România, și Statele Unite¹¹⁴. În continuare, Kim Il-sung a ridicat chestiunea cooperării româno-nord-coreene în domeniul cărbunelui, spunând că nu dețin suficiente mașini pentru a ține pasul cu cerințele energetice tot mai mari ale industriei nord-coreene și că ar dori să primească echipament minier românesc pe care să-l achite cu minereuri neferoase¹¹⁵. Au fost exprimate intenții și în ceea ce privește achiziționarea de către partea coreeană a unor centrale termoelectrice pe bază de cărbune inferior, Kim Il-sung elogiind cu această ocazie relațiile României cu Occidentul în domeniul energiei¹¹⁶. La rândul său, președintele român și-a exprimat un punct de vedere după care „*ca să fiu cinstit, mergem prea încet. Nivelul relațiilor noastre economice este încă foarte scăzut și am dori cu adevărat să realizăm mai mult în acest domeniu, să atingem cel puțin 500 de milioane ruble în ambele sensuri, până în 1985. Suntem gata să discutăm o cooperare pe termen lung, în orice domeniu în care ați fi interesați*”¹¹⁷. În acest sens, printre diversele registre cooperative ce au fost contemplate în 1980 sunt demne de menționat câteva dintre ele: construcția unei fabrici de cauciuc artificial, o cercetare generală asupra posibilităților de cooperare în domeniul metalurgiei¹¹⁸, crearea de subcomisii pentru terțe piețe și stabilirea de contacte între organele de planificare centrală ale celor două state, precum și între diverse ministere economice¹¹⁹. Aceste subiecte vor fi discutate în detaliu în timpul vizitei premierului român Ilie Verdeț la Phenian, în octombrie 1980, ocazie cu care a fost semnat și un *Protocol cu privire la extinderea colaborării economice*¹²⁰.

Tot în cadrul întrevederii de la București din mai 1980, între cei doi șefi de state s-a adus în discuție, de către partea coreeană, și dorința de a procura o centrală atomo-electrică din Canada, prin intermedierea României¹²¹. În fața acestei cerințe, Nicolae Ceaușescu, a afirmat că, în contextul înțelegerii româno-canadiene, se prevede și vânzarea către alți parteneri, însă cu acordul părții furnizoare, acord pe care a promis să îl ceară. Liderul român a mai reliefat și nevoia de a accepta controlul internațional în privința folosirii uraniului, control asupra căruia Kim Il-sung a spus că „*și noi îl putem accepta*”¹²². Continuând discuția, partenerul coreean a menționat că suedezi „*au manifestat interes față de noi, să ne livreze asemenea centrale. Ne-au spus să trimitem o delegație și ne gândim să trimitem. Vrem să acționăm pe mai multe linii*” și a întrebat pe omologul român dacă cunoaște detalii despre „*nivelul centralelor suedeze*”; la răspunsul acestuia din urmă cum că „*mi se pare că merg pe uraniu îmbogățit*”, președintele coreean spunând că: „*Aici este problema*”¹²³.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 47.

¹¹⁵ *Ibidem*, pp. 49-50.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 50.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 51.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 54.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 48.

¹²⁰ *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, p. 355

¹²¹ ANIC, f. CC al PCR, s. Relații Externe, d. 62/1980, p. 50.

¹²² *Ibidem*, p. 54.

¹²³ *Ibidem*, pp. 55-56.

În anii următori, caracterul nerealist al aspirațiilor liderului de la București în ceea ce privește amplificarea legăturilor comerciale cu Coreea de Nord va ieși pe deplin la lumină. Deja, în noiembrie 1981, livrările de mărfuri nord-coreene în România reprezentau 30 % din valoarea eșaloanelor contractate pentru anul respectiv¹²⁴. Chiar și cantitățile contractate în ambele sensuri erau mult mai mici decât cele protocolate care se ridicau la 55,8 milioane de ruble¹²⁵. Pe același tipar, partea nord-coreeană cita dificultăți economice și schimbări survenite în planurile de investiții ca scuze pentru amânarea unor acțiuni bilaterale cum ar fi linia de asamblat autocamioane sau cooperarea în domeniul termocentralelor și a capacităților de producție pentru cauciucul artificial¹²⁶. Este totuși necesar să observăm că, în timp ce a declarat incapacitatea de plată la creditele în valută forte începând cu 1980 și cu toate dificultățile economice sistemice, partenerul asiatic și-a achitat într-o manieră disciplinată ratele la creditele acordate de România, astfel că dintr-o datorie de 32 de milioane de ruble, 28,2 milioane au fost stinse prin diverse livrări de mărfuri¹²⁷. În aceste condiții, *Acordul pe Termen Lung* pentru cincinalul 1981-1985 prevedea schimburi în valoare totală de 282 de milioane de ruble, o crește de cca 50 % față de cele 176,2 milioane ruble concretizate în cincinalul anterior¹²⁸.

BIBLIOGRAFIE

- Arhiva Ministerului Afacerilor Externe.
 Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond CC al PCR, s. Cancelarie; s. Propagandă și Agitație; s. Relații Externe.
 Boo-hak Koo, *Political Economy of Self-Reliance. Juche and the Economic Development in North Korea*, Research Center for Peace and Unification of Korea, 1992.
 Dong Hun Kwak, *Schimbarea politicilor lui Ceaușescu, din punctul de vedere al relațiilor politice și diplomatice, cu Coreea de Nord*, [Teză de doctorat prezentată la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, 2010].
 Hunter, Helen-Louise, „North Korea and the Myth of Equidistance”, în *Korea World Affairs*, No. 2/1980.
 Ionescu, E. Mihail, Rîjnoveanu, Carmen, *Between the Two Communist Giants. Romania nad North Korea Relationship during the Cold War*, București, Asociația Centrul de Studii Est-Europene și Asiatice, 2014.
 King, Robert, *A History of the Romanian Communist Party*, Hoover Institution Press, 1987, apud Mioara Anton, „România anilor ‘80. Repere de politică externă”, în *Analele Shiget 10. 1973-1989 – Cronica unui sfârșit de sistem*, Fundația Academia Civică, 2003.
Politica externă a României. Dicționar cronologic, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
 Popescu, N., Grigorescu, Mihail, *Istoria chimiei militare românești*, București, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2005.

¹²⁴ ANIC, f. CC al PCR., s. Relații Externe, d. 86/1981, p.1 0 (13,9 milioane ruble față de 33,5 milioane ruble.)

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 11.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ *Ibidem*.

- Sămușan, Alin, „Partnership across the Socialist Camp. Romania, North Korea and the Beginning of the National Way in Building Socialism“, în *Journal of East European and Asian Studies*, vol. 4, nr. 2, noiembrie 2013
- Shafir, Michael, *Romania: Politics, economics and society. Political stagnation and the simulated growth*, London-Boulder, 1985.
- Stroe, Gheorghe, „Evoluția economiei românești în anii 1970-1980. Criza datoriei externe“, în *Arhivele Totalitarismului*, Nr. 1-2/2009.
- Tudorancea, Radu, *Ipostazele „ajutorului frățesc“. PCR și războiul din Coreea (1950-1953)*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014.
- Urian, Izidor, „Prin culisele relațiilor româno-sud-coreene“, în *Pagini din diplomația României*, vol. 1, Iași, Editura Junimea, 2009.
- Worden, L. (ed.), *North Korea, a country study*, Federal Research Division, Library of Congress, 2008.
- Young-Soo Kim, „Toward the Opening of New Relations between Korea and East European Countries: the Soviet Union as the Key Actor“, în *Korea and World Affairs*, No. 2/1977.